

Arkeologiska undersökningar av stensättning och röse på Burholmen

Del av projektet:
Maritima näringsstrukturer och kulturmiljöer i Ångermanland 800-1800.
Exemplet Risöfjärden/Skagshalvön.

Raä 125 och 126

Fastighet: Fjärdvik 1:1 Socken: Grundsunda socken
Kommun: Örnsköldsvik Landskap: Ångermanland

Rapportnummer 2011:5

Maria Johansson och Leif Grundberg

Omslagsbild: Raä 125 från NV
Murberget Läns museet Västernorrland
Box 34
871 21 Härnösand
www.murberget.se

Arkeologiska undersökningar av stensättning och röse på Burholmen.
Fastighet: Fjärdvik 1:1
Socken: Grundsunda socken Kommun: Örnsköldsvik
Landskap: Ångermanland

© Murberget Läns museet Västernorrland, Maria Johansson, Leif Grundberg
Härnösand 2011
Foto: Murberget

ISSN 2000-0111

Innehåll	
Sammanfattning	4
Förord	5
Inledning	6
Bakgrund och förutsättningar	7
Målsättning, metod och genomförande	8
Topografi	9
Beskrivning och kartering av fornlämningarna	10
RAÄ 125	10
RAÄ 126	10
RAÄ 125	10
RAÄ 126	10
RAÄ 233:8	11
Undersökningsresultat	12
Analys	15
Osteologiska analyser	15
Makrofossilanalyser	15
14C-dateringar	16
Tolkning och diskussion	17
Burholmen – en begravningsö	17
Referenser	19
Tekniska och administrativa uppgifter	21
Bilagor	22
Osteologisk analys RAÄ 125:2	22
Osteologisk analys RAÄ 125:3	23
Kommentar	25
Referenser	26
Ordlista	26
Osteologisk analys RAÄ 126	27
Odontologisk analys RAÄ 126	27
Makrofossilanalyser	28
Fyndlistor	29
Fyndlista Raä 125:2	29
Fyndlista Raä 125:3	30
Fyndlista Raä 126	30
Fotoprotokoll	322

Sammanfattning

Inom ramen för det tvärvetenskapliga Risöfjärdsprojektet genomfördes under åren 1990-1992 arkeologiska undersökningar av fornlämningarna RAÄ 125 och 126 på Burholmen i Grundsunda socken, norra Ångermanland. Undersökningarna omfattade utgrävning av tre gravar i form av stensättningar och rösen från järnåldern – så kallade nykuströsen. Resultaten visar att Burholmen har fungerat som en begravningsö under hela järnåldern. Den äldsta graven har daterats till äldre romersk järnålder (100-talet e.Kr.). De andra två gravarna har daterats till folkvandringstid (400-/500-tal) respektive vendeltid/tidig vikingatid (700-/800-tal). Anmärkningsvärt är att den äldsta graven också innehöll en sekundärbegravning från äldre medeltid (1200-/1300-tal).

Undersökningarna vittnar om en kontinuerlig bebyggelse i kustområdet under hela järnåldern. Under den senare delen av järnålder kan gravarna ses i relation till de samtida tomtningarna i området.

Förord

Risöfjärdsprojektet var ett tvärvetenskapligt samarbetsprojekt mellan Läns museet Västernorrland, Örnsköldsviks museum och Umeå universitet. Projektet syftade till att studera maritima kulturmiljöer i Risöfjärdsområdet i Grundsunda socken, norra Ångermanland, under järnålder och historisk tid. Finansieringen har huvudsakligen skett via Björkå AB fornminnesfond, men medel och annat stöd har även tillskjutits av Centret för arktisk kulturforskning (CAK) vid Umeå universitet, Örnsköldsviks kommun, Kempestiftelserna och Länsarbetsnämnden i Västernorrlands län.

Av projektets undertitel "Maritima näringsstrukturer och kulturmiljöer i Ångermanland ca 600-1800. Exemplet Risöfjärden/Skagshalvön" framgår att syftet varit att utifrån ett tvärvetenskapligt synsätt och med ett långtidsperspektiv studera sammanhang, förändringar och kontinuitet inom maritima kulturmiljöer och näringar i Ångermanland. De övergripande frågeställningarna berörde framför allt miljöernas bebyggelseutveckling, ekonomins sammansättning och förändring över tid, men även kulturkontakter, anpassning till förändrade naturförutsättningar samt yttre påverkan. Studien berörde huvudsakligen perioden yngre järnålder, medeltid och nyare tid fram till ca 1800. Undersökningsområdet var södra delen av Grundsunda socken i norra Ångermanland.

Inom ramen för projektet har förutom de här aktuella järnåldersgravarna även några lokaler med tomtningar och andra maritima lämningar på Skagshalvön, den medeltida handelsplatsen vid Kyrkesviken liksom en övergiven medeltida bytomt i Finna berörts av arkeologiska undersökningar. Även kulturgeografiska undersökningar har genomförts inom ramen för projektet.

Leif Grundberg

Inledning

Inom ramen för det tvärvetenskapliga Risöfjärdsprojektet genomfördes arkeologiska undersökningar under 1990-1992 av fornlämningarna RAÅ 125 och 126 på Burholmen i Grundsunda socken, norra Ångermanland. Fornlämningsområdet ligger på fastigheten Fjärdvik 1:1 i Banafjäl by ca 17 km öster om Örnsköldsvik och består av gravar i form av stensättningar och rösen.

Undersökningen leddes av Leif Grundberg, som också bidragit med rapportmanus. Rapporten är sammanställd och utformad av Maria Johansson. Övriga arkeologer som deltagit i arbetet är Anette Glöde, Päivi Kontio, Björn Oscarsson, Ywonne Hallén och Lisette Eriksson.

Preliminära resultat från undersökningarna har tidigare publicerats bl.a. i boken "Arkeologi nolaskogs" (Grundberg 1992:132ff), i årsboken "Ångermanland-Medelpad 1992-93" (Grundberg 1993) samt i symposieskriften "Kultursamhangar i Midt-Norden" (Grundberg 1997).

2011 fick jag, Maria Johansson, i uppgift att färdigställa denna rapport efter Leif Grundbergs rapportmanus. Inledningsvis fick jag söka och samla ihop allt material som fanns tillgängligt hos Leif Grundberg och på Örnsköldsviks museum.

Jag har digitaliserat in diabilder och negativ. Samlat ihop alla beslut, ritningar, fynd, fyndlistor och fotolistor som var spridda på flertalet ställen.

De ritningar som gått att finna har jag scannat och/eller digitaliserat.

Där efter har jag sammanställt och utformat denna rapport.

BAKGRUND OCH FÖRUTSÄTTNINGAR

Den bofasta jordbruksbebyggelsens utbredning i södra och mellersta Norrlands älvdalar och kustsocknar under järnåldern kan studeras utifrån gravar och gravfynd. Gravskicket i detta område sammanhänger med den mellansvenska traditionen och består huvudsakligen av övertorvade högar och stensättningar som samlats i gårdsgravfält i direkt anslutning till bosättningarna (Seling 1977). Genom inventeringar och utgrävningar har man kunnat detaljstudera byggnadsskick och ekonomi på dessa gårdar, och konstaterat att den sedentära (bofasta) bebyggelsen uppstått under århundradena kring Kristi födelse (t.ex. Ramqvist 1983; Liedgren 1992).

Detta sammanhängande kulturområde med höggravskick sträcker sig längs Norrlandskusten upp till Arnäs socken i norra Ångermanland, där det nordligaste höggravfältet med tillhörande bebyggelse från yngre järnålder nyligen varit föremål för arkeologiska undersökningar (Ramqvist 1998). Norr därom har endast sporadiska fynd från järnåldern gjorts, vilket ofta tolkats som att Övre Norrland saknat sedentär bebyggelse. Norra Ångermanlands karaktär av kulturgränzon under ett mycket långt tidsskede framgår också av att även många andra kulturföreteelser här finner sin nord- eller sydgräns, vilket har påvisats bl.a. av Evert Baudou (1986) och Christer Westerdahl (1989).

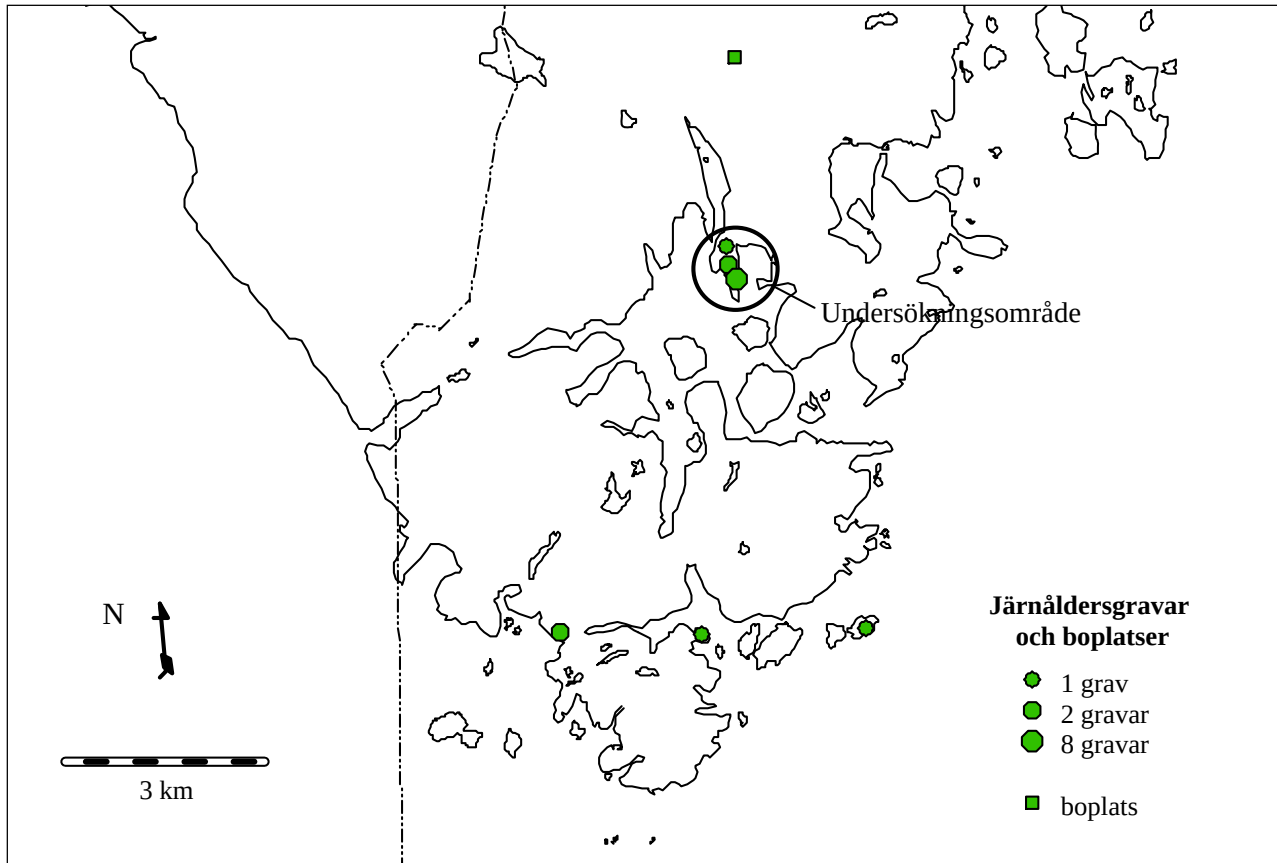
Förutom det mellannorrländska höggravskicket från järnåldern förekommer emellertid i kustlandet även en typ av rösegravar som ligger på så låg nivå över havet att de tidigast kan ha anlagts under järnåldern (Seling 1977:392; Hermodsson 1987, 1992; Liedgren 1988:91f; Baudou 1989a:37f; Lindeberg 1999). De kallas därför vanligtvis för "nykuströsen" (jfr Hallström 1949). Till skillnad från höggravarna ligger dessa rösen exponerade mot havet utan direkt anknytning till synliga gårds- eller odlingslägen, och uppvisar därmed många likheter med bronsålderns rösegravskick (Baudou 1968). Flera hundra järnåldersrösen är kända längs hela Bottenhavskusten, varav merparten i Hälsingland och Medelpad, men endast ett tiotal av dessa är arkeologiskt undersökta. För övre Norrlands del har materialet nyligen behandlats av Lillian Rathje (2001:85ff, 198ff).

Kustsocknen Grundsunda i norra Ångermanland är mycket rik på bronsåldersrösen på nivåer över ca 30 m.ö.h., varav flera har undersökts av Baudou (1968). De för mellannorrländsk järnålder så typiska höggravarna saknas emellertid helt inom området. Redan vid Riksantikvarieämbetets (RAÄ) förstagångsinventering under 1960-talet registrerades dock två rösen på Burholmen i Banafjäl by (RAÄ 125 och 126) i Grundsunda sn, vilka ligger på en så låg nivå över havet att de tidigast kan ha anlagts under järnåldern (Westerdahl 1985:155f). Att socknen haft bebyggelse redan under denna tid framgår också av flera ortnamn av järnålderskaraktär (såsom Skede, Finna, Vike m.fl.), samt några enstaka lösfynd. Bland fynden kan särskilt en vendel- eller vikingatida kedjehållare av brons nämnas, vilken påträffats i byn Finna (Stenberger 1951; Westerdahl 1985).

Vid revideringsinventeringen i Grundsunda 1990 kunde rapportförfattaren registrera ett flertal nyupptäckta gravar av rösekaraktär på järnåldersnivå. I Grundsunda socken finns 29 rösen på järnåldersnivå (under 25 m ö h) registrerade, varav de flesta är ensamliggande (13 st). Endast i ett fall finns fler än två gravar på samma plats, nämligen de här aktuella gravarna på Burholmen i socknens södra del. Nästan alla gravar är runda till formen och varierar i storlek mellan 1,5 och 7 m i diam och 0,2-0,6 m höjd.

Bland de nyregistrerade gravhögarna finns några ytterst oansenliga anläggningar omkring 15-metersnivån över havet i anslutning till de tidigare kända gravarna inom RAÄ 125 och 126 på Burholmen. Risöfjärdsprojektets inriktning mot resursutnyttjande i maritima miljöer alltsedan yngre järnålder gjorde det lämpligt att studera järnåldersbebyggelsens utbredning och näringsinriktning inom området utifrån detta gravfält, som dessutom uppvisade flera olika gravtyper.

Som en följd av Risöfjärdsprojektets studier har förutom föreliggande utgrävningar också en undersökning av ett för skadegörelse utsatt nykuströse genomförts 1996 i byn Högen i norra delen av Grundsunda socken (Grundberg & Hårding 2002). Graven har daterats till vendeltid. I närområdet i Banafjäl har nyligen också en boplats från förromersk påträffats och undersökts av Anna-Karin Lindqvist (Lindqvist 1994a; 1994b; 2001).

Figur 1. Registrerade järnåldersgravar och -boplatser (ej tomtningar) i södra delen av Grundsunda socken, med undersökningsområdet markerat.

MÅLSÄTTNING, METOD OCH GENOMFÖRANDE

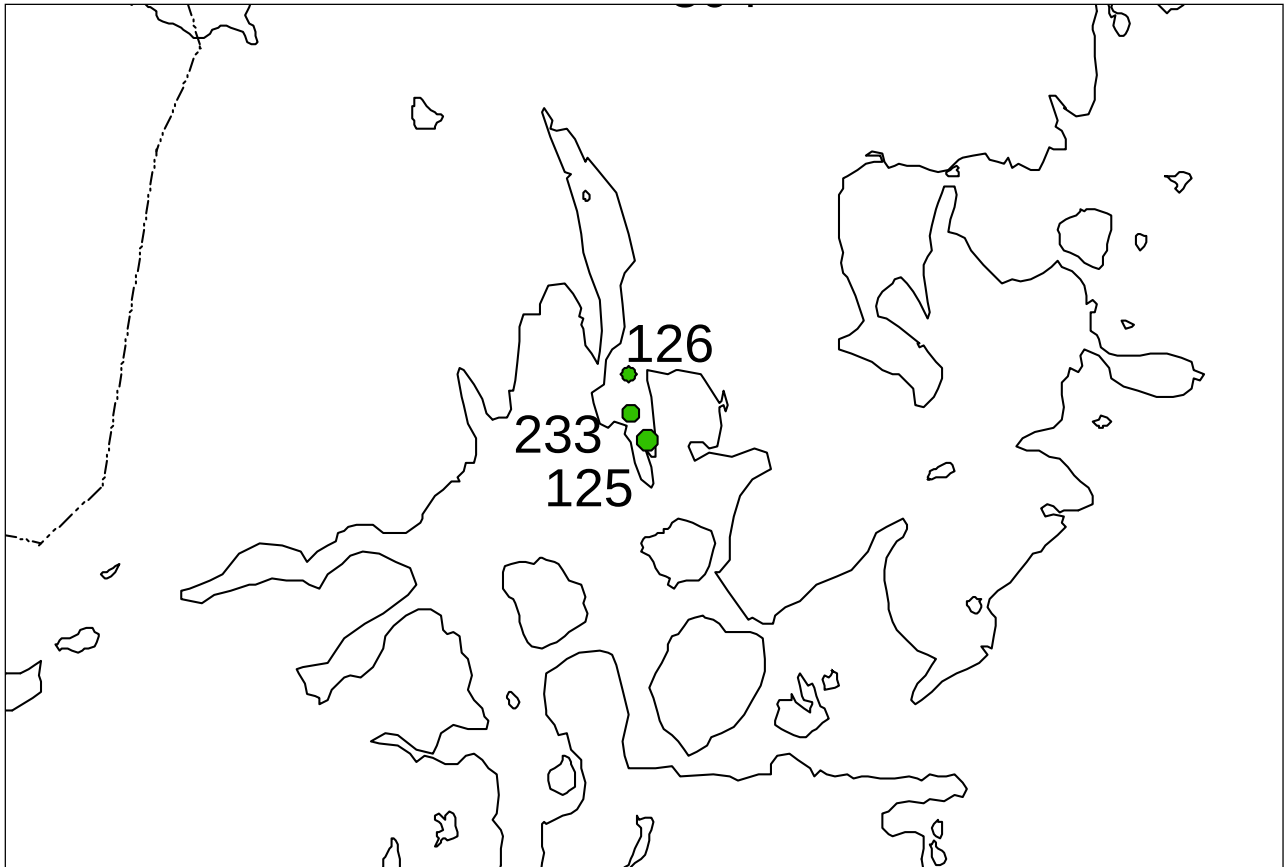
Den övergripande målsättningen med undersökningarna var att studera förhållandet mellan den järnåldersbebyggelse som dessa "nykuströsen" representerar och den omgivande bebyggelsen med höggravskick. Beror den synliga skillnaden i gravskick på ekonomiska, naturgeografiska, kronologiska eller "kulturella" faktorer? Bebyggelsens lokalisering och den näringsmässiga basen syntes därvidlag vara av största betydelse, varför en viss tonvikt vid undersökningarna lades på kartering/inventering samt analys av ben- och frömaterial i gravarna. Den omedelbara närheten till den likaledes inom Risöfjärdsprojektet undersökta medeltida kyrk- och handelsplatsen vid Kyrkesviken (RAÄ 121), antydde vidare en möjlig bebyggelsekontinuitet i området, som vore av stort intresse för projektet att klarlägga.

De direkta frågeställningarna vid utgrävningen av gravarna var inriktade på att fastställa den förmodade gravfunktionen, anläggningarnas tidsställning samt konstruktion.

Undersökningarna har omfattat detaljinventering, kartering samt utgrävning. Egentliga utgrävningar företogs vad gäller RAÄ 125:2 (1990), RAÄ 125:3 (1991) och RAÄ 126 (1992). Övriga lämningar dokumenterades genom kartering eller uppmätning utan fysiska ingrepp.

TOPOGRAFI

De aktuella fornlämningarna på Burholmen ligger i den inre delen av Risöfjärden i södra delen av Grundsunda socken i norra Ångermanland (fig. 1). Lämningarna inom RAÄ 125 är exponerade mot söder eller östsydöst på en svagt sluttande moränås med övertorvad klapper ca 13-16 m.ö.h. Raä 126 ligger norr om RAÄ 125 på Burholmens krön, ca 20-22 m.ö.h. Hela området utgör idag en långsträckt udde, men var under järnåldern en ö i Risöfjärden. Längs dess västra sida sträcker sig en smal, flera kilometer lång vik in mot byn Banafjäl – Banafjälssfjärden. I öster ligger Skallörsfjärden på vars andra sida den medeltida handelsplatsen vid Kyrkesviken ligger (RAÄ 121).

Figur 2. Karta med de aktuella fornlämningarnas läge på Burholmen i Risöfjärden.

Beskrivning och kartering av fornlämningarna

Vid RAÄ:s fornminnesinventering 1961 redovisades RAÄ 125 och 126 som följer:

RAÄ 125

Röse, 7 m i diam och 0,6 m h. Stenarna äro i allm 0,1-0,3 m st. Ett par små gropar i ytan. Bevuxen i kanten av 2 granar.

RAÄ 126

Röse, 3 m i diam och intill 0,2 m h. Stenarna, delvis övermossade, äro i allm 0,1-0,4 m st. I mitten grop, 1,5 m i diam och 0,2 m dj. Fornlämning? Ca 50 m SSO om nr 126 är några stensamlingar, som möjligen är rester av förstörda gravar.

Fornlämningsområdet beskrevs återigen vid RAÄ:s revideringsinventering för den ekonomiska kartan 1990. Vid inventeringen beskrevs lämningarna i fornminnesregistret på följande sätt:

RAÄ 125

1) Röse, 7 m i diam och 0,6 m h. Stenarna är i allmänhet 0,1-0,3 m st och delvis övermossade. I mitten är en mindre svacka, 1x0,5 m st (N-S) och 0,1 m dj. Något utrasat i ÖNÖ.
(V därom är två mindre gropar)
8 m 165 gon om nr 1 är

2) Röse, 1,5 m i diam och 0,25 m h. Stenarna är i allmänhet 0,1-0,3 m st och mestadels övertorvade.
9 m 60 gon om nr 1 är

3) Röse, närmast runt 2,5 m i diam och 0,2-0,5 m h. Stenarna är i allmänhet 0,15-0,3 m st. I SÖ delen är ett 1x0,7 m stort och 0,5 m h stenblock. Omplockat.
Huvudsakligen övermossat och i NÖ beväxt med en ungtall.
20 m 380 gon om nr 1 är

4) Röse, rest av?, oregelbundet, 1,5 m i diam och intill 0,4 m h. Stenarna är 0,2-0,3 m st. Övermossat. I mitten växer en stor tall, vars rötter möjligen har bildat lämningen.

RAÄ 126

Röse, 3 m i diam och intill 0,3 m h. Stenarna är i allmänhet 0,1-0,4 m stort och delvis övermossade. I mitten är en grop, 1 m i diam och 0,2 m dj. I ytterkanten växer flera mindre tallar.

Vid undersökningarna 1990-92 påträffades i anslutning till RAÄ 125 ytterligare ett antal spår i terrängen i form av möjliga rösen eller stensättningar, men också andra formationer som gropar i klapper och sannolikt sentida stenläggningar. Dessa lämningar återfinns alltså inte i fornminnesregistret, men gavs vid karteringen en löpande numrering enligt nedan som används i dokumentationen. De möjliga gravarna benämndes RAÄ 125:5-6, 10-11:
25 m N om nr 4 är

5) Röse, 2 m i diam och intill 0,7 m h. Stenarna är 0,2-0,3 m st. I S är ett 1 m i diam st och 0,7 m h stenblock, och i N är två 0,1 m i diam och 0,4 m h stenblock. 1 m V om röset är två 1-1,5 m st och 1 m h stenblock. Delvis övertorvat.
28 m ÖSÖ om nr 2 är

6) Röse (?), ovalt ca 3x2,5 m st (N-S) och intill 0,6 m h. Stenarna är 0,2-0,3 m st. Övertorvat.

10) Stensättning (?), oregelbunden, närmast rund, 1,8 m i diam och intill 0,2 m h. Stenarna är 0,15-0,4 m st. Övertorvad. I ytan syns ett femtal stenar, varav två större i mitten och i SÖ delen. (Ej på plan, X101/Y213)

11) Stensättning (?), närmast rund, 2 m i diam och intill 0,2 m h. Stenarna är i huvudsak ca 0,2 m st. Övertorvad. I N är ett 0,8 m st stenblock. (Ej på plan, X106/Y218)

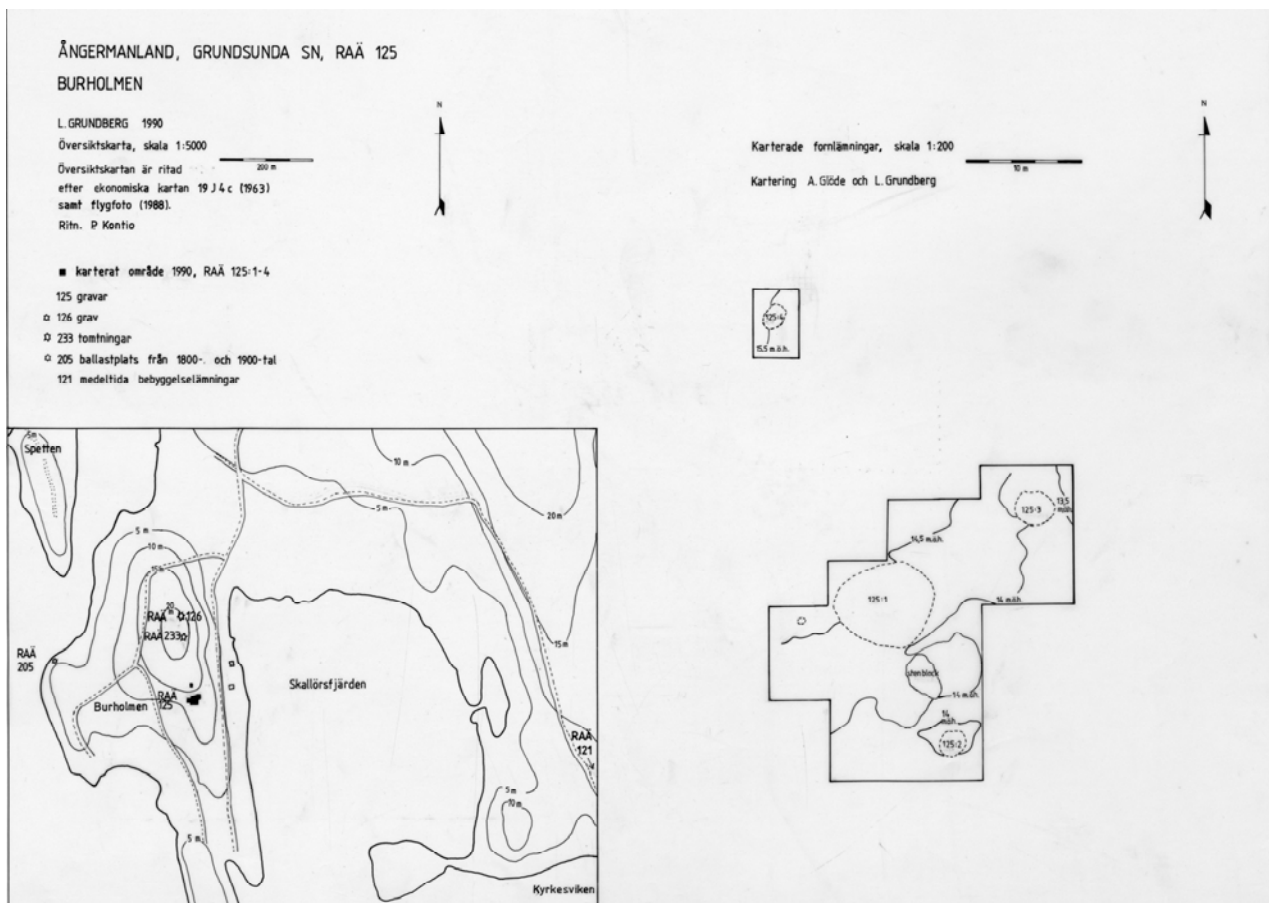
I området mellan RAÄ 125 och 126 registrerades vid fornminnesinventeringen 1990 ytterligare ett fornlämningsområde, RAÄ 233, som beskrevs som tomtningar, stencirklar och grop i klapper. Vid de följande undersökningarna tolkades en av dessa strukturer istället som en förmodad stensättning och gavs löpnummer 8:

RAÄ 233:8

Stensättning (?), närmast rund, ca 3,5 m i diam. Fyllning av enstaka 0,15-0,4 m st stenar.

”Kantkedja” av ett femtal 0,5-0,8 m stort stenar direkt på berghällen. Övertorvad. I V kanten växer några granar och tallar. (Ej på plan, X242/Y155)

Fornlämningarna på Burholmen karterades under 1991 med så kallad totalstation av utgrävningsledaren och mätningstekniker Ejler Forsberg vid Örnsköldsviks kommuns Plan- och byggkontor, varvid även en karta med nivåkurvor över området upprättades.

Figur 3. Burholmen Raä 125

Undersökningsresultat

RAÄ 125:2 var en av de ytterst oansenliga oregelbundna förhöjningar som registrerades på Burholmen i samband med RAÄ:s fornminnesinventering 1990. Före undersökningen var anläggningens karaktär och status oklar. Vid undersökningen kunde konstateras att detta verkligen var en gravanläggning från järnåldern.

Röse, runt, ca 2 m i diam och 0,3 m högt
”Urnegrav”
Belägenhet: X100/Y204
Höjd över havet: 14 m

Graven är belägen i en flack SSÖ-sluttning ca 10 m SSÖ om det större röset Raä 125:1. Före avtorvning framträdde fornlämningen endast som en ca 1,5 m i diam och 0,3 m hög oregelbunden upphöjning i den grova moränmarken. Anläggningen visade sig efter avtorvning och framrensning bestå av ett runt och tydligt avgränsat 2 m i diam stort röse av förhållandevis ojämnt stenmaterial (0,2-0,4 m). Utanför röset var ytan förhållandevis jämn med tätt packad småsten. Röset var glest lagt, huvudsakligen i ett enda stenlager. Över och mellan stenarna var ett lager sand/grus som skiljde sig från området utanför röset. En tendens till ”kantkedja” av något större stenar kunde iakttas.

Gravgömmen var ca 0,4 m i diam och låg på ursprunglig marknivå under en mindre, flat ”locksten”. Gravgömmen innehöll en koncentration av kraftigt fragmenterade brända och rensade ben, blandade med ett antal gravgåvor. Personen har uppenbarligen kremerats på en annan plats, varefter benen och gravgåvorna ihopsamlats, rensats (kol saknades nästan helt) och lagts ned i graven i en behållare av något slag. Behållaren antyds av den begränsade fyndytan och av en liten bit hartsliknande material som sannolikt använts som tätning av behållaren. Graven kan således betecknas som en ”urnegrav”.

Det inre gravskicket med benbehållare eller ”urnegrav” (Seling 1977:235; Bennett 1987:176, fig. 129) samt locksten (Petré 1984a:34) antyder en datering till vendeltid eller tidigare.

Fyndmaterialet i RAÄ 125:2 antyder att den gravlagda varit en kvinna. Bland gravgåvorna återfanns nämligen 24 röda och gula/orangefärgade pärlor av glasfluss (glasmassa), något som i denna mängd åtminstone i Mälardalen uteslutande förekommit i kvinnogravar (Petré 1984b:194). De karakteristiska röda och gula tunnformiga pärlorna brukar traditionellt dateras till äldre vendeltid (600-tal) (t.ex. Petré 1984b:62, 66; Vinsrygg 1979:50-53, 57-58), men pärltypen har uppenbarligen funnits även under vikingatid (ca 800-1100 e.Kr.) vilket bl.a. fynd från Sigtuna visar (Toll 1987:43).

Övriga gravgåvor i RAÄ 125:2 bestod bl.a. av en trearmad skobrodd av järn för vinterbruk, några nitar och beslag av järn samt en i tio delar söndersprucken sten av vit kvarts. Förekomsten av vita kvartsstenar har uppmärksamats även i andra järnåldersgravar i Skandinavien samt i Mälardalen med tyngdpunkt under folkvandringstid. Den vita färgen har sannolikt betraktats som ”helig” under järnåldern, i synnerhet i samband med döds kulten (Carlie 1999:54, 57).

RAÄ 125:3

Denna anläggning är koncentrerad till ett stenblock, och avviker därmed från RAÄ 125:1-2. Även denna anläggning var emellertid mycket svårupptäckt och dess karaktär och status oklar före undersökningen. Avsikten med utgrävningen var att klarlägga anläggningens funktion av grav, dess yttre och inre konstruktion samt datering. Detta är av särskilt intresse på grund av dess avvikande yttre karaktär samt den totala avsaknaden av morfologiska dateringskriterier för yngre järnålderns rösen i kustmiljö.

Stensättning, runt, ca 4 m i diam och 0,5 m hög
”Urnegrav”
Belägenhet: X122/Y211

Höjd över havet: 13,5 m

Graven är belägen i en östsluttning 10 m NÖ om det större röset Raä 125:1 och 20 m NNÖ om RAÄ 125:2. Efter avtorvning framträdde anläggningen som en 4 m i diam och intill 0,5 m h stensättning med ett ca 2x1,5 m st (NÖ-SV) block i dess ÖSÖ del. Stenarna är i översta lagret i allmänhet 0,1-0,25 m st och olikformade, och saknar helt och hållet synlig fyllning. Utanför anläggningen är marken stenfylld (klappersten) av 0,05-0,15 m st stenar. En antydning fanns till en "kantkedja" av några större stenar. Stenpackningen bestod i allmänhet av två lager sten. Under det första stenlagret framträdde antydning till en inre stencirkel av något större stenar, som avgränsade den ursprungliga marknivån med småsten och grus från en nergrävning med större stenar utan fyllning.

Gravgömman med brända och rensade ben fanns inom ett ca 0,4 m i diam stort och 0,15 m djupt område på ursprunglig markyta intill mittblockets nordvästra, lodräta vägg. Stenarna är här mindre och bildar ett inre "centralröse" i flera lager som dessutom har fyllning av grus och sand. I N delen påträffades brända ben utspridda inom ett c 0,7 m stort område NV om mittblocket, det vill säga i fyllningen av ett i flera lager liggande småstenar. Flera större jordfasta stenar – som saknar motsvarighet i S delen – synes inringa detta område. Brända ben påträffades här på olika nivåer inom en begränsad yta V om mittblocket. Även denna grav kan således betecknas som en "urnegrav".

Det inre gravskicket av en "urnegrav" antyder en datering till äldre järnålder och detsamma torde gälla för "mittblock" (Petré 1984b:119).

Det enda föremålsfyndet i RAÄ 125:3 var en järnkniv, vilken inte tillåter någon närmare datering.

RAÄ 126 ligger på Burholmens krön ca 150 meter från de övriga undersökta lämningarna. Avsikten med undersökningen var att studera om det topografiskt avvikande läget även innebar skillnader i datering och karaktär.

Röse, runt, 3 m i diam och 0,3 m högt

Skelettgrav

Belägenhet: X269/Y143

Höjd över havet: 21,5 m

Graven är belägen i krönläge på bergets (Burholmens) NV sida, ca 21 m ö h.

Före undersökningen framträdde graven som ett 3 m i diam stort och 0,3 m högt övertorvat röse med en 1 m i diam stor och 0,2 m djup "plundringsgrop" i mitten.

Efter avtorvning och framrensning framträdde rösets avgränsning klart. Det är närmast runt, men med en någon dragning N-S. I S kanten är flera större stenar som gör denna sida ganska rak, och någon sten synes medvetet kantställd och inåtsluttande.

I N delen är området utanför rösets begränsning ganska stenbemängd med mindre stenar och några större synes utrasade något mot V från röset. Ytan sluttar rätt kraftigt mot V.

I S delen är områdena V och Ö om röset påtagligt stenfri (klar skillnad mot N delen) medan ett c 1 m brett stråk av mindre stenar ansluter direkt i S delen av röset. I torven ovanpå detta framkom vid avtorvningen flera bitar 1700- eller 1800-talsporslin med mörkröd figurdekoration.

Graven är uppbyggd av 0,1-0,3 m stora stenar lagda i 1-2 stenlager utan fyllning av jord eller sand. Den begränsades av en "kantkedja" av något större, 0,3-0,6 m stora stenar. I mitten fanns en svacka liknande en plundringsgrop. "Plundringsgropen" föreföll vara djup nog för att ha nått anläggningens botten.

Gravgömman var nergrävd ca 0,5 m i markytan och bestod av ett 1,2x0,5 m stort (NNV-SSÖ) och 0,01-0,05 m tjockt lager med brun och fet sand. Varken kol i större mängd eller brända ben påträffades, däremot fyra fragmentariska obrända tänder.

Omedelbart utanför röset framkom tre mindre färgningar/gropar (A1-A3).

Den så kallade "plundringsgropen" som kunde iakttas redan före undersökningen kan tolkas på flera sätt. Den kan vara ett resultat av att en träkonstruktion över gravgömmen ruttnat sönder och sjunkit ihop, men den kan också betraktas som en medvetet skapad form. Ett annat alternativ är att gropen är spår efter "den dåtida gravseden i vilken ingått upptagande av skelettdelar och föremål (Rasch 1991:136), som bl.a. har iakttagits på Öland. Som framgår nedan så visar dock ¹⁴C-analyserna att en sekundärbegravning har skett under medeltiden, vilket torde förklara "plundringsgropens" tillkomst.

Bland fynden i RAÄ 126 fanns en fibula, metallpärlor på ett metallrör med lädersnodd, glasflusspärlor, järnkniv, ringar av järn m.fl. järnfragment. Fibulan tillhör typen "kraftigt profilerad fibula", som med Almgrens (1897) indelning benämns grupp IV och ingår i en undergrupp utan stödplatta och med ändknopp. Till fibulan hör också en spiral, som påträffades i två delar. Denna typ har en allmän nordeuropeisk spridning (Almgren 1897:34ff, 158ff, taf.IV; Almgren & Nerman 1914:fig.198) och har hittats på många ställen i Norden. I Sverige har åtskilliga exemplar hittats på Gotland, i Skåne, Västergötland och på Öland (Almgren 1897:162, 1914:35). Hyenstrand (1973:42f, 47) nämner flera fynd från både Uppland och Västmanland. Många fynd finns också från Norge (Almgren 1897:161f; Schetelig 1912:18) och fr.a. Danmark inklusive Bornholm (Almgren 1897:160f; Müller 1933:99f; Bjørnvad 1989:12ff, fig.2:2-3). Från Finland redovisar Salo (1968:93ff) fyra kraftigt profilerade fibulor, varav tre utan stödplatta, från undersökta gravar i landets sydvästra del, och senare har ytterligare en – fast av något senare typ – påträffats i samma region (Lehtisalo 1969:76ff). Fibulatyten anses ha sitt ursprung i Ostpreussen eller Weichsels mynningsområde vid södra Östersjökusten (Salo 1968:95), och dateras till järnålderns period B2, d.v.s. senare delen av den äldre romerska järnåldern. I kalenderår har detta skede i tidigare forskning ungefärligen motsvarat 100-talet efter Kristi födelse, men senare studier har kunnat precisera dateringen till ca 70-150/160 e. Kr (Lund Hansen 1988:23)

Pärlorna i graven passar väl in i denna tidshorisont (äldre romerskt järnålder), även om de inte i sig själva tillåter någon närmare precisering. Kniven är vidare av en typ som bl.a. har motsvarigheter i det finska materialet (Salo 1968:153ff, typ A2) och där hänförs till äldre romersk järnålder.

Några direkta motsvarigheter till metallröret med lädersnodd och metallpärlor har inte påträffats i litteraturen. Vid konserveringen återfanns glasrester i en av metallpärlorna. Vid undersökning med svepelektronmikroskop av tre metallpärlor framkom att en av dessa innehöll en mycket hög halt bly. Denna pärla var i sin tur ihopkorroderad med en pärla som innehöll ca 40% tenn. En mindre pärla som fanns inuti en större visade sig innehålla ca 38% tenn (Norlander 1993).

Figur 4 Blyhaltiga pärlor

Figur 5 Mindre pärla innehållande ca 38% tenn

Analys

OSTEOLOGISKA ANALYSER

RAÄ 125:2

Den osteologiska analysen av RAÄ 125:2, utförd av Torbjörn Ahlström visar att benen i graven är väl brända och kraftigt fragmenterade. Endast en individ har identifierats och bedömts vara ca 20-40 år gammal. Personens kön har inte varit möjligt att bedöma.

I graven fanns också djurben, varav två har bestämts som hund.

RAÄ 125:3

Den osteologiska undersökningen av benmaterialet från RAÄ 125:3, som genomfördes av Ywonne Hallén har identifierat människoben från en ”yngre vuxen individ” som inte har kunnat könsbedömas. Några av den gravlagdes kotor uppvisade ledförändringar som kan ha uppstått genom förslitningsskador eller olycksfall, samt benutväxter på en kota vilket indikerar påfrestning eller skada på kotorna.

Bland benen i denna grav kunde också tre björnfalanger (kloleder) från både fram- och bakben identifieras, vilket visar att den döde sannolikt placerats på en björnfäll före bränningen. Seden att lägga den döde på en björnfäll förekommer under hela järnåldern, men tycks längst Norrlandskusten (Medelpad) vara vanligast under folkvandringstid (Petré 1980:10, 12). Däremot blev det vanligare med flera djurarter representerade i gravarna under fr.a. vikingatid. I Mellansverige tycks denna företeelse vara betydligt vanligare i mans- än i kvinnogravar (Bennett 1987:148). Mattias Andersson (1997) menar att björnklo-seden i Mellannorrland inte tycks kunna knytas till rikedom, kön eller ålder, men däremot till den religiösa kulten.

I graven fanns också ben från en hund. Vid en jämförelse mellan hundbenen från de båda gravarna, visade det sig att bägge djuren i storlek motsvarat nuvarande tysk schäfer. I graven hittades också några benfragment som bedömts som svin samt får eller get. Detta är betydelsefullt, eftersom det visar att befolkningen som anlagt dessa kustnära gravar sannolikt varit jordbrukande och bofasta, och således inte enbart försörjt sig genom fångst och fiske. Dessutom kan det möjligen vara av vikt ur kronologisk synvinkel, eftersom antalet djurarter i gravarna – åtminstone i Mälardalen – synes öka successivt under yngre järnålder (Iregren 1972; Biuw 1992:255, 288).

RAÄ 126

Vid den osteologiska analysen av RAÄ 126, som utförts av Barbro Hårding påträffades endast några enstaka obrända tandfragment. Tanderna har vid en odontologisk analys av Verner Alexandersen bedömts tillhöra en ca 12 år $\pm$ 2,5 gammal individ. Tandformen och -storleken visar överensstämmelse med olika delar av Skandinavien.

MAKROFOSSILANALYSER

Vid makrofossilanalyser av jordprov från gravgömmorna, utförd av Karin Viklund och Björn Oscarsson vid Umeå universitet framkom i RAÄ 125:2 23 förkolnade mjölonfrön, som möjligen har växt på platsen för gravbålet och i förkolnat tillstånd följt med vid insamlingen av benmaterialet. Eller har växten haft någon för oss okänd praktiskt eller symboliskt syfte? I RAÄ 125:3 framkom dock inga förkolnade fröer. I gravgömmorna till RAÄ 126 påträffades 6 förkolnade mjölonfrön och 3 brända kråkbär. Även i anläggningarna A1 och A2 strax utanför röset framkom mjölon, liksom brända kottefjäll och tall-/granbarr. Fynden tolkas som rester efter naturlig vegetation på platsen som brunnit i samband med skogsbränder, även om en koppling till själva gravläggningen inte helt kan uteslutas.

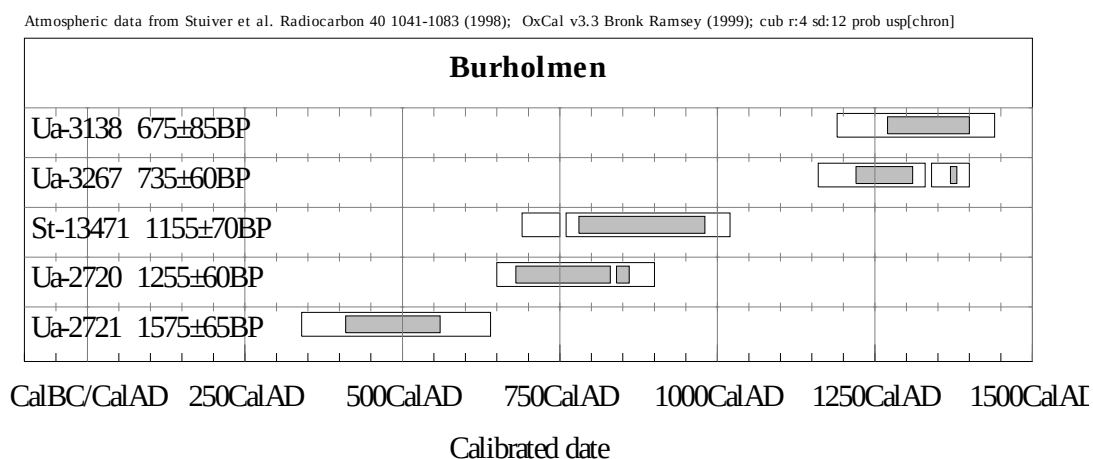
14C-DATERINGAR

Sammanlagt har fem ¹⁴C-analyser genomförts, varav fyra med tandemaccelerator-metoden (tabell 4, fig. 1).

Tabell 4. ¹⁴C-datering från Burholmen.

Analysnr	Anläggning och prov	14C-ålder BP	Kalibrerad ålder AD		Kalibrerad ålder AD	
			1 S (68% sannolikhet)		2 S (95% sannolikhet)	
St-13471	126, A2 kp2	1155±70	780-980		690-1020	
Ua-2720	125:2, kp4	1255±60	680-860		650-900	
Ua-2721	125:3, kp5	1575±65	410-560		340-640	
Ua-3138	126, kp11	675±85	1270-1400		1190-1440	
Ua-3267	126 (tand)	735±60	1220-1380		1160-1400	

Analys: Naturhistoriska riksmuseet, Stockholm (St); Ångströmlaboratoriet (tandemaccelerator), Uppsala universitet (Ua). Kalibrering enligt Stuiver et al. (1998).

Figur 1. Diagram över kalibrerade ¹⁴C-dateringar från Burholmen.

Analysen visar att RAÄ 125:3 sannolikt tillhör folkvandringstid (400-/500-tal), medan RAÄ 125:2 tillhör vendel- eller vikingatid (700-/800-tal). Två dateringar från RAÄ 126 härrör från medeltid (1200-/1300-tal), medan kol från en grop utanför röset har daterats till vikingatid (700-900-tal).

Tolkning och diskussion

BURHOLMEN – EN BEGRAVNINGSÖ

Undersökningarna har visat att gravar har anlagts på Burholmens syd- och sydöstsida under större delen av järnåldern. Vid denna tid var platsen vattenomfluten, och trots att lämpliga naturliga strandterrasser finns tyder ingenting på att någon fast bosättning funnits i den omedelbara närheten. Med all sannolikhet har platsen alltså fungerat som en begravningsö, och säkerligen döljer sig fler gravar än de sex registrerade under markytan.

Utgrävningarna antyder att de gravlagda på platsen kan ha tillhört en jordbrukande, sedentär befolkning. Föremål och benmaterial visar sålunda att man vistats i området vintertid, och att man sannolikt hållit födoproducerande husdjur. Gravskick och föremål synes ansluta till en allmän "skandinavisk" tradition. Det förefaller naturligt att de gravlagda varit fast bosatta i någon av de sedan medeltiden kända byarna runt Risöfjärden, exempelvis Banafjäl eller Skede. Något direkt samband med 1200-talsbebyggelsen vid Kyrkesviken har dock inte kunnat beläggas.

Undersökningarna på Burholmen visar att det inte finns någon anledning att betrakta Norrlands järnåldersrösen som resultat av tillfälliga färder längs kusten. I likhet med bronsåldersrösen, så har gravarna på Burholmen visat sig inte bara vara kustbundna, utan dessutom direkt strandbundna och så är förmodligen fallet med flertalet av "nykuströsen". Detta innebär att rösegravar torde ha anlagts längs Norrlandskusten under alla delar av järnåldern, eftersom sådana finns på de flesta nivåer över havet. Att flera gravar från på varandra följande tidsskeden förekommer på samma lokaler, visar dessutom att någon form av kontinuitet i utnyttjandet av gravplatser förekommit.

Tabell 5. Undersökta gravar på Burholmen

RAÄ	H.ö.h	Typ	Form	Diam	Höjd	Konstruktion	Gravskick	Fynd	Datering
125:2	14	Röse	Rund	2 m	0,3		"urnegrav"	Pärlor, skobrodd, kvarts	Vendeltid
125:3	13,5	Stensättning	Rund	4 m	0,5	Mittblock	"urnegrav"	Järnkniv, björnklor	Folkvandringstid
126	21,5	Röse	Rund	3 m	0,3		Skelettgrav	Fibula, pärlor, kniv m.m.	Ä. romersk järnålder/medeltid
233:8*	22	Stensättning	Rektangulär	3,5 m	0,3	-	-	-	-

* = endast dokumenterad genom uppmätning

Den högst belägna graven på Burholmen är genom sin föremålsdatering den första undersökta romartida graven i Ångermanland och faktiskt en av de allra äldsta kända järnåldersgravarna i Norrland. Märkligt nog tycks graven ha återanvänts sekundärt för gravläggning av ett barn under medeltiden.

Eftersom så ytterst få gravar från romersk järnålder har undersökts i Norrland överhuvudtaget, är det vanskligt att göra några jämförelser av gravskick och gravgåvor. Innehålls- och kvalitetsmässigt synes dock varken den romartida eller de senare rösegravarna på Burholmen i allmänhet på något sätt stå efter de mellannorrländska höggravarna. Merparten av de undersökta medelpadiska gravhögarna från romartid är vapengravar som uppenbarligen uppförts över män, och kan inte direkt jämföras med den samtida graven på Burholmen.

I sammanhanget kan nämnas intressanta resultat från studier av det stora öländska gravmaterialet, som uppvisar klara könsbundna skillnader i såväl gravform som gravgåvor under romartid (Rasch 1991:134). Männen har där gravlagts i rektangulära stensättningar, medan kvinnorna begravts i runda stensättningar. Just under den senare delen av den äldre romerska järnåldern ändras dessutom det inre gravskicket på Öland från brandgravar till skelettgravar i gravgrop eller hällkista. Gravgåvorna bestod för männens del huvudsakligen av vapen och för

kvinnorna fr.a. av dräkttillbehör och redskapsuppsättningar. Den förmodade stensättningen RAÄ 233:8 blott ett stenkast söder om och på samma nivå som RAÄ 126 skulle således möjligen kunna tolkas som en samtida mansgrav. Den fasta bondebygdens uppkomst i Mellannorrland under romersk järnålder, ser dock ut att ha större samband med västnorskt område än med mellansvenskt (t.ex. Baudou 1989b).

På den finska sidan av Bottenviken, i Österbotten, finns åtskilliga rösegravar på järnåldersnivåer och – till skillnad mot den svenska sidan – också stora gravfält från förromersk järnålder. Gravskicket förändras dock under romersk järnålder och blir glesare än tidigare, men större runda rösen uppförs i kustlandet under denna och den efterföljande tidsperioden. Endast några få gravar i Österbotten har dock kunnat dateras till den äldre delen av romersk järnålder (Meinander 1977:23ff; Miettinen 1989; Baudou 1991:165ff).

Var de gravlagda människorna har bott är svårt att säga, eftersom Burholmen sannolikt fungerat som en "begravningsö" utan fast bebyggelse – i synnerhet under romersk järnålder, då endast "toppen" av det nuvarande berget stack upp ur fjärdens vatten. Av allt att döma bör boplatserna sökas i någon eller några av fjärdens vikar och dalgångar, men med detta är dock inte sagt att bosättningen måste ha sett ut och fungerat på samma sätt som de stora gårdskomplexen av "Genetyp".

Att människor bott i kustområdena under järnåldern såväl i norra Ångermanland som i Övre Norrland, framgår förutom av rösegravar och lösfynd även av säsongsmässigt utnyttjade säl fångstboplatser – så kallade tomtningar – som finns i stort antal i det yttersta kustbandet. Undersökningar i Norr- och Västerbotten visar att merparten av dessa tillkommit mellan folkvandringstid och vikingatid (Broadbent 1989). Även vid Risöfjärdsprojektets undersökningar av sådana tomtningslokaler runt Skagshalvön har dateringar till yngre järnålder erhållits, bl.a. till vendeltid, vilket innebär att dessa boplatser delvis är samtida med de närbelägna gravarna på Burholmen. Det finns således anledning att förmoda ett samband mellan dessa delvis samtida och närbelägna fornlämnings typer.

Lillian Rathje (2001:199 ff) menar att det finns ett samband mellan övre Norrlands nykuströsen och de samtida tomtningarna i ytterskärgården. Hon menar att de vittnar om en "relativt sedentär befolkning" med en "förhållandevis egalitär social struktur".

Referenser

- Almgren, O. 1897. *Studien über nordeuropäische Fibelformen der ersten nachchristlichen Jahrhunderte mit Berücksichtigung der provinziäl-römischen und südrussischen Formen*. Stockholm.
- Almgren, O. 1914. *Die ältere Eisenzeit Gotlands*. I. Stockholm.
- Andersson, M. 1997. *Björnen sover... En social- och religionsarkeologisk studie av björnklor i järnåldersgravar från Mellannorrland*. Opubl. CD-uppsats i arkeologi, Umeå universitet.
- Baudou, E. 1968. Forntida bebyggelse i Ångermanlands kustland. Arkeologiska undersökningar av ångermanländska kuströsen. *Arkiv för norrländsk hembygdsforskning* XVII:1-209. Härnösand.
- Baudou, E. 1986. Ortnamn och nordliga kulturprovinser under järnålder och medeltid. *Tre kulturer* 3:7-39. Medlemsbok för Johan Nordlander-sällskapet. Umeå.
- Baudou, E. 1989a. Hög-gård-helgedom i Mellannorrland under den äldre järnåldern. *Arkeologi i norr* 2:9-43. Umeå.
- Baudou, E. 1989b. Arkeologisk och språklig kommunikation mellan Norge och Mellannorrland under den äldre järnåldern. *Ortnamnssällskapets i Uppsala årsskrift* 1989:17-35.
- Baudou, E. 1991. Kontinuitetsproblemet i Österbottens järnålder. *Järnåldersbygd i Österbotten. En ekologisk-arkeologisk studie av bosättningskontinuitet och resursutnyttjande*:149-201. Vasa.
- Bennett, A. 1987. *Graven. Religiös och social symbol. Strukturer i folkvandringstidens gravskick i Mälaramrådet*. Theses and Papers in North-European Archaeology 18. Stockholm.
- Biuw, A. 1992. *Norra Spånga. Bebyggelse och samhälle under järnåldern*. Stockholm.
- Björnvad, A. 1989. Førromerske kedelgrave fra Simblegaard på Bornholm. *Simblegård-Trelleborg. Danske gravfund fra førromersk jernalder til vikingetid*:7-35. København.
- Broadbent, N. 1989. En kort redogörelse för nyligen erhållna C14-dateringar från Bjuröklubb, Grundskatan, Stora Fjäderägg och Stor-Rebben i Västerbotten och Norrbotten. *Bottnisk kontakt* IV:21-23. Skellefteå.
- Carlie, A. 1999. "Sacred White Stones". On Traditions of Building White Stones into Graves. *Lund Archaeological Review* 5:41-58.
- Cosack, E. 1979. *Die Fibeln der älteren römischen Kaiserzeit in der Germania Libera*. Münster.
- Grundberg, L. 1992. 1000 år kring Risöfjärden. Arkeologiska undersökningar inom Risöfjärdsprojektet 1990-1991. *Arkeologi nolaskogs. Fornlämningar, fynd och forskning i norra Ångermanland*. Örnsköldsvik.
- Grundberg, L. 1993. En romartida barngrav från norra Ångermanland. *Ångermanland-Medelpad* 1992-93:27-37.
- Grundberg, L. 1997. Gravar, kyrkor och människor – aspekter på religionsskiftet i Mittnorden. Några exempel från pågående undersökningar i Ångermanland och Medelpad. *Kultursamhangar i Midt-Norden*:29-53. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien. Konferenser 38. Stockholm.
- Grundberg, L. & Hårding, B. 2002. *Arkeologisk undersökning av gravröset raä 30, Grundsunda sn, Ångermanland*. Läns museet Västernorrland, rapport 2002:15.
- Hallström, G. 1949. Lövångers sockens forntid, belyst av fynd och fornlämningar. *Lövånger. En sockenbeskrivning. Del II*:1-77.
- Hermansson, Ö. 1987. Hälsinglands kuströsen. En jämförande analys. *Tor* 21:103-129.
- Hermansson, Ö. 1992. Förhistoria i nordöstra Ångermanland. Avspeglad i resultat från fornminnesinventeringen 1990. *Arkeologi nolaskogs. Fornlämningar, fynd och forskning i norra Ångermanland*. Örnsköldsvik.
- Hyenstrand, Å. 1973. Ett romartida gravfält i Romfartuna. *Västmanlands Fornminnesförenings årsskrift* 1973:22-55.
- Iregren, I. 1972. *Vårby och Vårberg II. Studie över kremerat människo- och djurbensmaterial från järnåldern*. Theses and Papers in North-European Archaeology 1. Stockholm.
- Lehtosalo, P.-L. 1969. En grav med stenklott på Myrskylinna i Piikkiö. *Finskt Museum* 1969:70-82.
- Liedgren, L. 1988. Synpunkter på den sedentära bebyggelsens etablering i Norrland. *Bebyggelsehistorisk tidskrift* 14/1987:83-104.

- Liedgren, L. 1992. *Hus och gård i Hälsingland. En studie av agrar bebyggelse och bebyggelseutveckling i norra Hälsingland Kr. f.-600 e. Kr.* Umeå.
- Lindeberg, M. 1999. Förändring och kontinuitet. Högar och rösen i Mellannorrland under järnåldern. *Aktuell arkeologi* VII:89-95. Stockholm Archaeological Reports nr 36. Stockholm.
- Lindqvist, A.-K. 1994a. Uppkomsten av den bofasta bebyggelsen längs Mellannorrlands kust. *Oknytt* 3-4/1994:36-54. Johan Nordlander-sällskapets tidskrift.
- Lindqvist, A.-K. 1994b. Förromersk och romersk järnålder i Ångermanlands kustland. En mångkulturell variation inom en region. *Järnåldern i Mittnorden. Ett symposium kring nya arkeologiska och ekologiska forskningsrön*:83-100. Vasa.
- Lindqvist, A.-K. 2001. *Banaffäl, raä 304 i Grundsunda sn, Ångermanland.* Umark 19. Arkeologisk rapport. Umeå.
- Lund Hansen, U. 1988. Hovedproblemer i romersk og germansk jernalders kronologi i Skandinavien og på kontinentet. *Fra Stamme til Stat i Danmark. 1. Jernalderens stammesamfund*:21-35. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter XXII, 1988. Aarhus.
- Meinander, C. F. 1977. Forntiden i svenska Österbotten. *Svenska Österbottens historia* I:7-43. Vasa.
- Miettinen, M. 1989. Den österbottniska kustbosättningen under tidig metallålder ca 1000 BC-200 AD. Sammanfattning av undersökningar på 1970- och 1980-talen. *Bottnisk kontakt* IV:99-107. Skellefteå.
- Müller, S. 1933. *Jernalderens kunst i Danmark. Førromersk og romersk tid.* Kjøbenhavn.
- Norlander, Å. 1993. *Konserveringsrapport. Ån. Grundsunda sn, Burholmen, RAÄ 126.* Opubl. rapport, Institutionen för konservering, RIK, Stockholm.
- Petré, B. 1984a. *Arkeologiska undersökningar på Lovö. Del 2. Fornlämning RAÄ 27, Lunda.* Studies in North-European Archaeology 8. Stockholm.
- Petré, B. 1984b. *Arkeologiska undersökningar på Lovö. Del 4. Bebyggelsearkeologisk analys.* Studies in North-European Archaeology 8. Stockholm.
- Ramqvist, P. H. 1983. *Gene. On the origin, function and development of sedentary Iron Age settlement i Northern Sweden.* Umeå.
- Ramqvist, P. H. 1998. *Arnäsbacken. En gård från yngre järnålder och medeltid.* Umeå.
- Rasch, M. 1991. Kan gravseden spegla social och politisk utveckling? - En närstudie av ett stort arkeologiskt material från en liten ö. *Samfundsorganisation og Regional Variation. Norden i romersk jernalder og folkevandringstid*:133-139. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter XXVII, 1991. Aarhus.
- Rathje, L. 2001. *Amasonen och jägaren. Kön/genderkonstruktioner i norr.* Studia Archaeologica Universitatis Umensis 14. Umeå.
- Salo, U. 1968. *Die frühromische Zeit in Finnland.* SMYA 67. Helsinki.
- Schetelig, H. 1912. *Vestlandske graver fra jernalderen.* Bergen.
- Selinge, K.-G. 1977. Järnålderns bondekultur i Västernorrland. *Västernorrlands Förhistoria*:152-459. Härnösand.
- Stenberger, M. 1951. Kedjehållaren från Grundsunda. *Fornvännen* 1950:171-174.
- Stuiver, M. et al. 1998. Calibration issue. *Radiocarbon* 40:1041-1083.
- Toll, A. 1987. *Pärlor från Sigtuna. Datering genom jämförande studier.* C-uppsats i arkeologi, Stockholms universitet.
- Vinsrygg, S. 1979. *Merovingartid i Nord-Norge. Studie i utvalt materiale frå gravfunn.* Bergen.
- Westerdahl, C. 1985. *Förhistoria nolaskogs. Fornlämningar och fornfynd i Örnsköldsviks kommun.* Bjästa.
- Westerdahl, C. 1989. *En kulturgräns nolaskogs.* Örnsköldsviks museums småskriftserie nr 20. Örnsköldsvik.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens i Västernorrland dnr: 220-7323-90

Länsmuseet Västernorrlands dnr: 293-90

Län: Västernorrland

Landskap: Ångermanland

Kommun: Örnsköldsvik

Socken: Grundsunda

Fastighet: Fjärdvik 1:1

Ekonomisk kartblad: 19J4c, Ultrå SÖ

Belägenhet: X190315/Y631525

Koordinatsystem: Fristående

Höjdsystem: RH70, fix 8014

Arkeologisk personal: Leif Grundberg (undersökningsledare), Päivi Kontio (ritare), Anette Glöde (1990), Ywonne Hallén (1991), Björn Oscarsson (1991-92), Lisette Eriksson (1992).

Osteologiska analyser: Torbjörn Ahlström, Statens historiska museum, Ywonne Hallén, Stockholms universitet, Barbro Hårding, Riksantikvarieämbetet

Makrofossilanalyser: Karin Viklund och Björn Oscarsson, Umeå universitet

¹⁴C-analyser: Ångströmlaboratoriet, Uppsala; Naturhistoriska riksmuseet, Stockholm

Renritning: Päivi Kontio

Inmätning: Ejler Forsberg, Plan- och byggkontoret, Örnsköldsviks kommun

Rapportsammanställning (scanning fyndlistor, digitalisering, sammansättning): Maria Johansson,

Rapportmanus: Leif Grundberg

Dokumentationsmaterialet förvaras i Länsmuseet Västernorrland Murbergets arkiv, Härnösand

Bilagor

OSTEOLOGISK ANALYS RAÄ 125:2

Av Torbjörn Ahlström (1991), Statens historiska museum

Benlista

Bengömman X100,0-100,3/Y204

1 frag. Människa; humerus dist kondyl dx (fuserad).
1 frag. Människa; femur diafysfrag. (med linea aspera).
1 frag. Människa; radius distalt höger, del av facies articularis (fuserad).
3 frag. Människa; femur dist. Kondylfrag. sid. obest.
2 frag. Människa?; vertebrae thoracales, processus transversus.
6 frag. Människa; kraniekalott varav 2 med icke-obliterade suturrester.
1 frag. Människa; Ilium spina iliaca höger (fuserad).
1 frag. Människa; Ilium ospecificerat.
Σ vikt människa: 19 g.
Σ vikt djur: 5 g.
Σ vikt obestämbart: 228 g.

Bengömman X100,3/Y204

2 frag. Människa?; tuber calcaneus.
1 frag. Människa; ulna diafys sid. obest.
1 frag. Människa; femur trochanter minor höger?
1 frag. Människa; kraniekalottsfragment.
1 frag. Människa; condylus occipitalis? vänster.
Σ vikt människa: 9 g.

1 frag. Hund; fragment av språngben. sida obest.
1 frag. Hund; del av caput costae.
Σ vikt hund: 2g.
Σ vikt obestämbart: 180 g.

X100,15-100,35/Y204,15-204,25

1 frag. Människa; metatarsus 1, proximalt frag. sid. obest.
1 frag. Människa; ilium spina iliaca.
6 frag. Människa; kraniekalottsfragment, varav ett icke-obliterat.
Σ vikt människa: 10 g.

2 frag. Djur; ej möjliga att bestämma till art, dock ett revbensfragment från ett mindre djur.
Σ vikt djur: 3 g.
Σ vikt obestämbart: 52 g.

X100,28-100,36/Y204,14-204,18 (N-S), c. 13,95-13,97

1 frag. Djur obest.
Σ vikt djur: 1 g.
Σ vikt obestämbart: 12 g.

Dessutom tillkommer 6 småpåsar med ben (X100/Y2303 Rn2, X100/Y205, X99,5/Y10120, X99/Y203, X100/Y204 Rn1, X100/Y204) sammanlagt innehållande ett tiotal fragment med en vikt av c 1 g., samtliga dessa obestämbara.

Kommentar

Från denna anläggning har 522 g., väl brända ben studerats. Till sin karaktär var materialet starkt fragmenterat, vilket avspeglas i den viktsmässiga bestämningsprocenten, 9% av materialet kunde bestämmas. Det finns i materialet inget tecken som tyder på att mer än en individ skulle ha kremerats. Rörande ålder kan det sägas att fragmenten härrör från en adult individ, ca 20-40 år. Detta grundas på att epifyserna där de har kunnat studeras var sammanvuxna, vilket utesluter en juvenil åldersbedömning. De suturer som kunnat studeras befanns ej var sammanväxta, vilket utesluter högre åldersintervall. Det finns i materialet inget fragment som kan ge en fingervisning om individens kön.

Djurbenen utgör 2% av materialets totala vikt, av dessa fragment har två kunnat bestämmas till hund.

OSTEOLOGISK ANALYS RAÄ 125:3

Av Ywonne Hallén (1991), Stockholms universitet

Det benmaterial som här analyserats härrör från en grav, 125:3 på Burholmen, Grundsunda sn i Ångermanland. Hela benmaterialet från graven vägde 844.96 g och volymen var c:a 1300 ml. Pga tidsbrist har endast 254.20 g studerats, varav 161.42 g kunde bestämmas till art och/eller benslag. Materialet utgörs av väl brända djur- och människoben och var starkt fragmenterat, endast i undantagsfall förekom skelettfragment upp till 5 cm.

Nedan följer en redovisning av benmaterialets representation i olika rutor och lager.

Bilagan med en plan av graven i skala 1:20, visar hur koncentrationerna av ben fördelat sig.

1.

x122.00-10 y211.10-20 profilväggen

Människa

5 kraniefragment

4 fragment av rörben

Djur

1 fragment obestämt

vikt människa: 1.16 g

63 fragment obestämt, vikt : 5.61 g

2.

x121 y211 RN 2 (under 2:a stenlagret, S om mittblocket)

Människa

1 fragment obestämt

vikt: 0.07 g

3.

x123.90 y 211.20-50

Människa

6 fragment obestämda

vikt: 1.65 g

4.

x121.90 y210.70-211.20 (under 2:a stenlagret), 13.70-60 m ö h.

Människa

15 kraniefragment

22 fragment av skalltak

1 fragment av Kilbenet (ben i hjärnskålen)
6 fragment av revben

Djur

1 höger ledknapp (processus articularis superior) på andra halskotan av hund
2 fragment av halskota av hund
vikt människa: 21.26 g
vikt djur: 1.28 g
218 obestämda fragment, vikt: 25.17 g

5.

x121.90 y210.75 RN 2 (under 1:a stenlagret)

Människa

4 kraniefragment
9 skalltaksfragment
1 fragment av Kilbenet (med foramen rotundum)
1 fragment av Pannbenet
1 fragment av överkäke
2 fragment av alveolarer (alveolarer- urholkning i benet där tänderna sitter)
10 fragment av revben

Djur

1 vänster ledknapp (processus articularis superior) på andra halskotan hos hund
1 ledknapp obestämd art
vikt djur: 1.39 g
vikt människa: 7.60 g
196 obestämda fragment, vikt: 16.90 g

6.

x122.50 y210.80 RN 1 (under 1:a stenlagret), 13.83 m ö h.
23 fragment obestämda
vikt: 1.49 g

7.

x122.40-123 y210 RN 2 (under 2:a stenlagret)

Djur

fragment av rörben
vikt djur: 1.92 g
10 obestämda fragment, vikt: 1.14 g

8.

x123 y211 RN 2 (under 2:a stenlagret)

Djur

1 obestämt fragment, vikt: 0.16 g

9.

.x122.00-40 y210-211.10 från profilen

Människa

5 kraniefragment
3 fragment av Hjässbenet med sutura Lambdoidea
1 fragment av Hjässbenet med sutura Sagittalis

1 fragment av Tinningsbenet
 1 fragment av okutskottet på Tinningsbenet
 2 fragment av Pannbenet
 1 fragment av överkäke
 22 fragment av skalltak, varav 1 fragment med sutur som delvis är sammanväxt
 3 fragment av kotkroppar (halskotorna). På två av kotfragmenten uppvisar kotkropparnas nedre artikulationsytor tecken på sjukliga förändringar.
 1 fragment av taggutsnitt (processus spinosus) på halskota
 1 fragment av bröstkota
 2 fragment av ländkota
 11 fragment av kotkroppar (obestämda), varav en kotkropp uppvisar osteofyter det vill säga benutväxter som bildas när kotkropparna utsätts för skada eller påfrestning.
 4 fragment av obestämda kotor
 5 fragment av skulderblad?
 10 fragment av revben
 1 vänster nedre del av överarmsben
 1 proximal del på ett av de första fingerbenen i handen (Phalanx I)
 6 fragment av Lårben
 1 vänster diafysfragment av Skenben
 1 höger diafysfragment av Skenben
 1 diafysfragment av Vadben, sida obestämd
 28 fragment av rörben

Djur

2 st kloleder på framben av björn (Ursus sp.)
 1 st kloled på bakben av björn (Ursus sp.)
 1 fragment av revben obestämt
 1 fragment av Skenben? proximalt, svin? > 3.5 år (enligt Silver)
 1 fragment av Strålben distalt av idisslare?, ej vuxen (det vill säga ej fusionerad)
 1 bröstkota av hund, vuxen
 1 taggutsnitt (processus spinalis) på andra halskotan av hund
 2 fragment av halskota av hund
 2 kotkroppar (halskotor) av hund
 1 fragment av kota obestämd av hund?
 vikt människa: 111.40 g
 vikt djur: 16.25 g
 174 obestämda fragment, vikt: 40.75 g

KOMMENTAR

Av det studerade materialet kunde 161.42 g (64 procent) bestämmas till art och/eller benslag. Den höga bestämningsgraden beror på att de största bitarna utvaldes för analys.

I benmaterialet finns inga tecken som tyder på att mer än en individ gravlagts. En *åldersbedömning* kan endast göras utifrån kotkropparnas epifyser som är sammanväxta med kotkropparna, denna sammanväxning sker i regel i åldern 17 - 25 år. Ett fragment av skallben uppvisar en nästan sammanväxt sutur (fragmentering och sammanväxningens karaktär gör det omöjligt att med säkerhet säga vilken sutur det rör sig om), detta skulle kunna tyda på en äldre individ men tiden för sammanväxningen varierar för olika suturer, samt måste sättas in i ett samband med andra ålderskriterier för att ge en god åldersbedömning. Dessutom är skalltaksfragmenten i allmänhet tunna som på en yngre individ vilket är paradoxalt med tanke på skalltaksfragmentet med den nästan sammanväxta suturen. Troligen rör det sig om en yngre vuxen individ.

Individens *kön* går inte att utläsa i benmaterialet, då de skelettdelar som är könsindikerande antingen saknas eller är mycket fragmenterade.

Den gravlagde/gravlagda har ådragit sig *sjukliga förändringar* på några av kotorna. Två av kotkropparna uppvisar porositet på ledytorna vilket kan ha flera olika orsaker bl a pga förslitningsskador eller skada. Dessutom uppvisar en kotkropp osteofyter (benutväxter), som bl a är kotkropparnas reaktion på skada eller påfrestning på kotorna.

Tre *björnklor* i materialet indikerar på att den döde/döda lagts på en björnfäll. Liksom för grav 125:2 finns benfragment av *hund* i materialet. Skelettdelarna har jämförts och stämmer i storlek med Tysk schäfer och med ledning av att kotornas epifyser är sammanväxta, kan man dra slutsatsen att hunden var vuxen.

Det är känt att antalet djurarter samt frekvens av djurben i gravar från järnåldern indikerar en *relativ kronologi* för graven, det vill säga graven kan förknippas med en viss arkeologisk period och även en lokal relativ kronologi, det vill säga att kronologiskt gruppera gravarna inom ett gravfält i förhållande till varandra. På Burholmen är ju dock landhöjningen en faktor som spelar en viktig roll för indelningen i period. Eftersom inte hela benmaterialet från graven analyserats och eftersom så lite benmaterial från järnåldersgravar i Norrland analyserats, är det svårt att dra några slutsatser om en relativ kronologi utifrån djurbenen. Iregren (1972), har studerat kremerat människo- och djurbensmaterial från järnåldern i Mälardalen och menar att det är under övergången mellan folkvandringstid och vendeltid som djurben börjar ingå i större mängd i gravmaterialet. Runt vikingatid finns ofta mycket djurben i gravarna liksom en mångfald av arter. Hund är det oftast förekommande djuret i gravarna från hela järnåldern.

REFERENSER

Iregren, E., 1972. *Vårby och Vårberg I I. Studie över kremerat människo- och djurbensmaterial från järnåldern*. Theses and Papers in North European Archaeology. Stockholm.
Silver, I.A., 1969. The Ageing of Domestic Animals. I: Brothwell, D.R. & Higgs, E (red): *Science in Archaeology*. Thames & Hudson, London.

ORDLISTA

Diafys	delen mellan två ledändar på rörben
Distal	den längst bort från kroppen belägna delen av ett ben
Epifys	beteckning på ledänden, den del av ett ben som under sin tillkomst först sitter mjukt fäst vid benet med brosk och som senare fast förenas med benet
Fusionerad	sammanväxt
Lambdasutur	nacksömmen mellan hjässben och nackben
Proximal	den närmast kroppen belägna delen av ett ben
Sagittalsutur	pilsömmen mellan hjässbenen
Ursus sp.	Björn, obestämd art

OSTEOLOGISK ANALYS RAÄ 126

Av Barbro Hårding (1992), Riksantikvarieämbetet

Vid undersökningen av ett nykuströse på Burholmen, Raä 126, Grundsunda sn i Ångermanland tillvaratogs ett mycket skört och fragmenterat benmaterial. Materialet bestod enbart av obrända tandfragment. Analysen utfördes hösten 1992.

Följande tandfragment har identifierats i materialet:

Del av käke	Tand	Sida	Anmärkning
Underkäke	PM2	sin	rötterna är avbrutna, svag nötning på tuggytan, anläggningsyta mot M1 och PM1
Underkäke	M1	sin	rötterna är avbrutna, en nötning på tuggytan, anläggningsyta mot PM2 och M2
Underkäke	M2	sin	rötterna är avbrutna, svag nötning på tuggytan, anläggningsyta mot M1
-	PM?	-	rötter saknas, eventuellt svag nötning på tuggytan?
-	M?	-	rötterna är avbrutna, svag nötning på tuggytan?

Slutsats

Utifrån tandutvecklingen och slitaget bedöms tänderna komma från en individ som var 12 år±2,5 år.

ODONTOLOGISK ANALYS RAÄ 126

Av Verner Alexandersen (2000), Københavns universitet

Der var kun få emaljeskaller bevarede af 3 permanente tænder fra en underkæbe tilhørende en forholdsvis ung person.

Tandmorfologi: En anden præmolar (-5) havde to linguale cuspides. En -6 havde tilsyneladende 4 cuspides i stedet for det mere almindeligt forekommende fem cuspides. En -7 havde som det i reglen ses 4 cuspides. Desuden et stort foramen i den faciale interlobalfure.

Tandstørrelsen var større end middelværdier for norske samer.

Konklusion: Tændernes form og størrelse kan findes overalt i Skandinavien.

MAKROFOSSILANALYSER

Av Karin Viklund (1990), Karin Viklund & Björn Oscarsson (1992), resp. Karin Viklund (1993),
Umeå universitet

Raä 125:2

Bengömmen X100,0-100,3/Y204 (ca 1,5 l)

Mjölon, *Arctostaphylos uva-ursi*: 23

Benflisor

Raä 125:3

X122,40-122,50/Y210,80-211,00, profilvägg (<0,5 l)

Ben (falang)

X123/Y210 (ca 1,0 l)

Inget innehåll

Raä 126

Makroprov (Mp) 1. 270,30/145,80. A1

Mjölon, *Arctostaphylos uva-ursi*: 1

Slagg-/glasartad klump, millimeterstor

ev. fröfragment: 1

Mp 2. 268,65/145,8. A2

Mjölon: 10

Kottefjäll

Tall/granbarr

Mp 3. 269,3/143,45. 21,08. Gravgömmen, S sidan

Mjölon: 2

Mp 4. 270,2/143,35. 21,04. Gravgömmen, N sidan

Mjölon: 4

Kråkbär: 3

Kommentar till Raä 126:

Liksom vid tidigare undersökning av en grav på Burholmen kom det denna gång fram en hel del förkolnade frön av mjölon. Den mest sannolika förklaringen är ett ursprung i naturlig vegetation på platsen och skogsbränder. Även de brända kottefjällen och kråkbären kan förklaras så. Men "mänsklig" användning av mjölonbären/fröna/riset i samband med gravläggningen kan inte uteslutas.

Fyndlistor

Raä 125:2 Röse med Urnegrav														
FNR	X	Y	Z	Lager	SAKORD	MATERIAL	TYP	ANTAL	LANGD	BREDD	HÖJD	VIKT G	info	anm
1	100,20	204,14	13,98	2	Pärla	Glasfluss	tunnformig	1		1	0,7	1,1	röd	
2	100,13	204,25	13,98	2	Pärla	Glasfluss	tunnformig	1		1,1	0,8	1,3	röd	
3	100,14	204,22	13,98	2	Pärla	Glasfluss	tunnformig	1	1,3	1,1	0,9	1,4	röd	deformerad
4	100,20	204,17	13,98	2	Pärla	Glasfluss	tunnformig	1		1,1	0,7	1,5	gul	
5	100,17	204,22	13,98	2	Pärla	Glasfluss	tunnformig	1		1	0,8	1,1	röd	
6	100,18	204,22	13,98	2	Pärla	Glasfluss	tunnformig	1		0,9	0,8	1	röd	
7	100,21	204,25	13,98	2	Pärla	Glasfluss	tunnformig	1		1	0,7	1,2	röd	
8	100,22	204,24	13,98	2	Pärla	Glasfluss	tunnformig	1		1,1	0,8	1,3	röd	
9	100,23	204,24	13,98	2	Pärla	Glasfluss	tunnformig	1		1,2	0,8	1,6	gul	
10	100,23	204,23	13,98	2	Pärla	Glasfluss	tunnformig	1		1,1	0,8	1,2	röd	
11	100,25	204,24	13,96	2	Pärla	Glasfluss	tunnformig	1		1,1	0,8	1,5	röd	
12	100,20	204,30	13,97		Fragment	Järn		2						saknas
13	100,25	204,24	13,97		Pärla	Glasfluss	tunnformig	1		1,1	0,7	1,3	röd	
14	100,25	204,23	13,98		Pärla	Glasfluss	tunnformig	1		0,9	0,6	0,8	gul	
15	100,25	204,26	13,97		Pärla	Glasfluss	tunnformig	1		1	0,6	0,9	röd	
16	100,27	204,26	13,97		Pärla	Glasfluss	tunnformig	1		1,1	0,8	1,6	gul	
17	100,30	204,20	13,98		Pärla	Glasfluss	tunnformig	1		1,1	0,7	1,3	röd	
18	100,30	204,22	13,87		Pärla	Glasfluss	tunnformig	1		1,1	0,6	1,1	gul	
19	100,30	204,14	13,95		fragment	Glasfluss		1	1,4	0,6	1	0,6	röd	slagg
20	100,32	204,17	13,97		Nit	Järn		1	1,2	1,1	0,6	1,9		
21	100,30	204,17	13,97		Pärla	Glasfluss	tunnformig	1		1,2	0,8	1,6	gul	
22	100,30	204,17	13,96		Pärla	Glasfluss	tunnformig	1		1,1	0,8	1,5	röd	
23	100,34	204,14	13,97		Fragment	Järn		12				2,4		
24	100,34	204,27	13,95		Pärla	Glasfluss	tunnformig	1		1,1	0,8	1,7	gul	
25	100,34	204,26	13,95		Pärla	Glasfluss	tunnformig	1		1,1	0,8	1,6	röd	
26	100,34	204,26	13,96		Pärla	Glasfluss	tunnformig	1		1	0,7	1,4	gul	

27	100,37	204,14	13,97		fragment	Glasfluss		1		0,4	0,8	0,1	röd	slagg
28	100,29	204,16	13,95		Pärla	Glasfluss	tunnformig	1		1,1	0,8	1,1	röd	
29	100,28	204,14	13,95		Krampa/brodd	Järn		2	6,3	0,8	0,4	4,8		
30	100,28	204,14	13,95		Beslag med spik	Järn		1	3,7	3,5	0,4	9,6		
31	100,28	204,14	13,95		Brodd	Järn		2	6,7	0,6	0,5	9,5		trearmad
32	100,28	204,14	13,95		Fragment	Järn		1	3,5	0,7	0,7	2,9		
33	100,35	204,22	13,98		Sten	Kvarts		10	5,5	4,8	3,1	112,5		
34	100,30	204,00	13,95		Fragment	Järn		2				0,4		
35	100,28	204,14	13,95		Fragment	Järn		8				1,9		
Raä 125:3 Stensättning Urnegrav														
36	122,2	210,90	13,71		Kniv	Järn		1	10,3	1,7	0,4	15,8		
Raä 126 Röse skelettgrav														
37	269,5	143,54	21,06		Fibula	Brons		1(3)	4,5	0,5	0,7	21,9		
38	269,3	143,45	21,08		Länkar/stav	Brons		16				4,6		
39	269,3	143,45	21,08		Pärla	Glasfluss		1		1,2	1	2,7		
40	269,3	143,40	21,08		Länkar/stav	Brons		7				3,2		
41	269,3	143,40	21,08		Pärla	Glasfluss		1		0,9	0,7	0,9		
42	269,6	143,52	21,06		Pärla	Glasfluss		1		1,1	1	1,7		
43	269,6	143,63	21,05		Sten	Kvarts		1	5,9	2,9	1,7	34,7		Låg intill kniven nr44
44	269,6	143,60	21,05		Kniv	Järn		1	7,9	1,8	0,6	14		
45	269,7	143,55	21,02		Ring/sölja	Järn		1(4)	3	2,7	0,5	3,6		
46	269,8	143,55	21,02		Ring/sölja	Järn		1(5)	2,8	2,5	0,5	2,4		
47	269,6	143,60	21,05		Fragment	Järn		3	4,5	1	0,6	4,2		Från kniv nr44?
48	269,6	143,60	21,05		Fragment/nål?	Järn		1	1,8	0,4	0,4	0,3		
49	269,6	143,62	21,05		Föremål	Järn		1(6)	5	2	0,8	18,3		

50	269,3	143,40	21,08		Tänder	Ben		5						
51	269,6	143,20	21,05		Bränt ben	Ben		1				<1		saknas
52	269,3	143,45	21,08		Fragment	Glas						<1		saknas
53					Tallrik	Porslin		1	6,3	4,4	0,6	18,4		i torven
54	268	145,00		2	Bränd lera	lera		1	0,6	0,7	0,3	0,2		

FOTOPROTOKOLL

1990

Film 9, Dia (1990),E-100

Nr	Motiv	Riktning (från)
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
13		
14		
15		
16		
17		
18		
19		
20		
21	Burholmen, Raä 125	SSÖ
22		
23	Burholmen, Raä 125	NV
24	Burholmen, Raä 125	NÖ
25	Burholmen, Raä 125:2	V
26	Burholmen, Raä 125:2 från tallen	NV
27		
28	Burholmen, Raä 125:2 från tallen	NV
29	Burholmen, Raä 125:1	S
30		
31		
32		
33		
34		
35		
36		

1990

Film 10, Sv/v (1990), T-Max 400 (ÖM 90:55)

Nr	Motiv	Riktning (från)
1	(Tomtningar)	
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10	Burholmen, Raä 125	SSÖ
11	Burholmen, Raä 125	SSÖ
12	Burholmen, Raä 125	NV
13	Burholmen, Raä 125	NV
14	Burholmen, Raä 125	NÖ
15	Burholmen, Raä 125:2	V
16	Burholmen, Raä 125:2 från tallen	NV
17	Burholmen, Raä 125:2 från tallen	NV
18	Burholmen, Raä 125:1	S
19	(Tomtningar)	
20		
21		
22		
23		
24		
25		
26		
27		
28	Burholmen, Raä 125:2 under avtorvning och efterrensning	
29	Burholmen, Raä 125:2 under avtorvning och efterrensning	
30	Burholmen, Raä 125:2 under avtorvning och efterrensning	
31	Burholmen, Raä 125:2 efter avtorvning	S
32	Burholmen, Raä 125:2 efter avtorvning	S
33	Burholmen, Raä 125:2 efter avtorvning	V
34	Burholmen, Raä 125:2 efter avtorvning	V
35	Burholmen, Raä 125:2 efter avtorvning	V
36	Arbetsbild	
37	Arbetsbild	
38		

1990

Film 11, Dia (1990),E-400

Nr	Motiv	Riktning (från)
1		
2		
3		
4		
5	Burholmen, Raä 125:2 under avtorvning och efterrensning	
6	Burholmen, Raä 125:2 under avtorvning och efterrensning	
7	Burholmen, Raä 125:2 efter avtorvning (DN1)	S
8		
9		
10	Burholmen, Raä 125:2 efter avtorvning	V
11	Burholmen, Raä 125:2 efter avtorvning	V
12		
13		
14	Burholmen, Raä 125:2, översikt	SSÖ
15		
16	Burholmen, Raä 125:2, arbetsbild Rn1	S
17		
18	Burholmen, Raä 125:2, arbetsbild Rn1	
19	Burholmen, Raä 125:2, arbetsbild Rn1	
20		
21		
22	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn1	S
23	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn1	V
24	Burholmen, Raä 125:2, Rn2, brända ben!	S
25	Burholmen, Raä 125:2, Rn2, brända ben!	
26		
27	Burholmen, Raä 125:2, Rn2, brända ben!	
28		
29		
30		
31	Burholmen, Raä 125:2, Rn2, pärla in situ	
32		
33	Burholmen, Raä 125:2, Rn2, pärla in situ	
34	Burholmen, Raä 125:2, Rn2, pärla in situ	
35		
36		

1990

Film 12, Sv/v (1990), T-Max-400 (ÖM 90:58)

Nr	Motiv	Riktning (från)
1	Burholmen, Raä 125:2, arbetsbild	
2	Burholmen, Raä 125:2, arbetsbild	
3	Burholmen, Raä 125:2, arbetsbild	
4	Burholmen, Raä 125:2, arbetsbild	
5	Burholmen, Raä 125:2, arbetsbild	
6	Burholmen, Raä 125:2, översikt	SÖ
7	Burholmen, Raä 125:2, översikt	SÖ
8	Burholmen, Raä 125:2, Rn1, arbetsbild	V
9	Burholmen, Raä 125:2, Rn1, arbetsbild	V
10	Burholmen, Raä 125:2, Rn1, arbetsbild	V
11	Burholmen, Raä 125:2, Rn1, arbetsbild	V
12	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn1	S
13	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn1	S
14	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn1	V
15	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn1	V
16	Burholmen, Raä 125:2, Rn2, brända ben	S
17	Burholmen, Raä 125:2, Rn2, brända ben	
18	Burholmen, Raä 125:2, Rn2, brända ben	
19	Burholmen, Raä 125:2, Rn2, brända ben	
20	Burholmen, Raä 125:2, Rn2, brända ben in situ	
21	Burholmen, Raä 125:2, Rn2, brända ben in situ	
22	Burholmen, Raä 125:2, Rn2, pärla in situ	
23	Burholmen, Raä 125:2, Rn2, pärla in situ	
24	Burholmen, Raä 125:2, Rn2, pärla in situ	
25	Burholmen, Raä 125:2, Rn2, pärla in situ	
26	Burholmen, Raä 125:2, Rn2, pärla in situ	
27	Burholmen, Raä 125:2, sektion före bortplockning av stenar & avtorvning	S
28	Burholmen, Raä 125:2, sektion före bortplockning av stenar & avtorvning	S
29	Burholmen, Raä 125:2, sektion före bortplockning av stenar & avtorvning	S
30	Arbetsbild	
31	Burholmen, Raä 125:2, efterrensning efter avtorvning av N delen	SV
32	Burholmen, Raä 125:2, efterrensning efter avtorvning av N delen	SV
33	Burholmen, Raä 125:2, N delen efter rensning	N
34	Burholmen, Raä 125:2, N delen efter rensning	N
35	Burholmen, Raä 125:2, N delen efter rensning	S
36	Burholmen, Raä 125:2, N delen efter rensning	S
37	Burholmen, Raä 125:2, N delen efter rensning	V
38		
39		

1990

Film 13, Dia (1990),E-400

Nr	Motiv	Riktning (från)
1	Burholmen, Raä 125:2, sektion före bortplockning av stenar & avtorvning	S
2		
3	Burholmen, Raä 125:2, sektion före bortplockning av stenar & avtorvning	S
4	Arbetsbild	
5		
6	Burholmen, Raä 125:2, efterrensning efter avtorvning av N delen	SV
7	Burholmen, Raä 125:2, N delen efter rensning (DN1)	N
8		
9		
10	Burholmen, Raä 125:2, N delen efter rensning	S
11	Burholmen, Raä 125:2, N delen efter rensning	V
12		
13		
14		
15		
16		
17	Burholmen, Raä 125:2, F13+14 in situ	S
18	Burholmen, Raä 125:2, F13+14 in situ	S
19	Burholmen, Raä 125:2, bengömman	S
20	Burholmen, Raä 125:2, bengömman	S
21		
22	Burholmen, Raä 125:2, bengömman, föremål in situ	S
23	Burholmen, Raä 125:2, bengömman, föremål in situ	S
24	Arbetsbild	
25		
26		
27	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn1 (DN2)	N
28	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn1 (DN2)	V
29		
30	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn1 (DN2)	S
31	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn2, endast "kantkedjan" kvar (DN3)	S
32		
33		
34	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn2, endast "kantkedjan" kvar (DN3)	N
35	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn2, endast "kantkedjan" kvar (DN3), översikt	
36	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn2, endast "kantkedjan" kvar (DN3), översikt	

1990

Film 14, Sv/v (1990), T-max 100 (ÖM 90:60)

Nr	Motiv	Riktning (från)
1	(Ryssugn)	
2		
3		
4		
5		
6		
7	Burholmen, Raä 125:2, bengömmen	S
8	Burholmen, Raä 125:2, bengömmen	S
9	Burholmen, Raä 125:2, föremål in situ	S
10	Burholmen, Raä 125:2, föremål in situ	S
11	Arbetsbild	
12	Arbetsbild	
13	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn1 (DN2)	N
14	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn1 (DN2)	N
15	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn1 (DN2)	V
16	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn1 (DN2)	V
17	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn1 (DN2)	S
18	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn2, endast "kantkedjan" kvar (DN3)	S
19	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn2, endast "kantkedjan" kvar (DN3)	S
20	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn2, endast "kantkedjan" kvar (DN3)	N
21	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn2, endast "kantkedjan" kvar (DN3)	N
22	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn2, endast "kantkedjan" kvar (DN3), översikt	
23	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn2, endast "kantkedjan" kvar (DN3), översikt	
24	Burholmen, Raä 125:2, efter Rn2, endast "kantkedjan" kvar (DN3), översikt	
25	(Kyrkesviken)	
26		
27		
28		
29		
30		
31		
32		
33		
34		
35		

1991

Film D5/-91, Dia (1991), Fuji 100D

Nr	Motiv	Riktning (från)
1	Burholmen 125:3 före avtorvning	V
2	Burholmen 125:3 före avtorvning	V
3	Burholmen 125:3 före avtorvning	N
4	Burholmen 125:3 före avtorvning	Ö
5	Burholmen 125:3 före avtorvning	S
6	Burholmen 125:3 före avtorvning	SV
7		
8		
9	Burholmen, arbetsbild 125:3 (ritning före avtorvning)	VNV
10		
11		
12		
13		
14		
15		
16	Burholmen 125:3 under avtorvning	NV
17		
18		
19		
20		
21		
22	Burholmen 125:3, DN1 (efter avtorvning)	S
23		
24	Burholmen 125:3, DN1 (efter avtorvning)	V
25		
26		
27		
28		
29		
30		
31		
32		
33		
34		
35		
36		

1991

Film D6/-91, Dia (1991), E-200

Nr	Motiv	Riktning (från)
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11	Burholmen 125:3	S
12		
13	Burholmen 125:3	V
14		
15	Burholmen 125:3	N
16		
17		
18		
19		
20		
21		
22		
23		
24		
25		
26		
27		
28		
29		
30		
31		
32		
33		
34		
35		
36		

1991

Film D7/-91, Dia (1991), E-200

Nr	Motiv	Riktning (från)
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
13		
14		
15		
16		
17		
18		
19		
20		
21		
22		
23		
24	Burholmen 125:3, arbetsbild	
25		
26	Burholmen 125:3	S
27	Burholmen 125:3	S
28		
29	Burholmen 125:3	N
30	Burholmen 125:3	N
31		
32	Burholmen 125:3, arbetsbild, avtorvning profil	
33	Burholmen 125:3 efter avtorvning av profil	S
34	Burholmen 125:3, gravgömman	
35	Burholmen 125:3, gravgömman	
36	Burholmen 125:3, gravgömman	

1991

Film 8, Sv/v (1991), Agfapan 400 ASA

Nr	Motiv	Riktning (från)
1	(Kyrkesviken)	
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
13		
14		
15		
16		
17		
18		
19		
20		
21		
22		
23	Burholmen 125:3 före avtorvning	V
24	D:o	V
25	D:o	N
26	D:o	Ö
27	D:o	S
28	(Kyrkesviken)	
29		
30		
31		
32		
33		
34	Burholmen 125:3 under avtorvning	VNV
35	D:o	SV
36	D:o	NNV

1991

Film 10, Sv/v (1991), FP4 125 ASA

Nr	Motiv	Riktning (från)
0	(Kyrkesviken)	
1		
2		
3		
4		
5		
6	Burholmen 125:3, DN1 (efter avtorvning)	S
7	D:o	S
8	D:o	V
9	D:o	V
10	D:o, arbetsbild (Päivi Kontio)	N
11	(Kyrkesviken)	
12		
13		
14		
15		
16		
17		
18		
19		
20		
21		
22		
23		
24		
25		
26		
27	Burholmen 125:3, DN2	S
28	D:o	S
29	D:o	V
30	D:o	Ö
31	D:o	N
32	(Kyrkesviken)	
33		
34		
35		
36		

1992

Dia 2 (1992), E-200

Nr	Motiv	Riktning (från)
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
13		
14		
15		
16		
17		
18		
19		
20	Burholmen RAÄ 126 före undersökningen	ÖSÖ
21	Burholmen RAÄ 126 före undersökningen	Ö
22	Burholmen RAÄ 126 före undersökningen	NV
23		
24		
25		
26		
27		
28		
29		
30		
31		
32		SSÖ
33	Burholmen RAÄ 126, översikt	SSÖ
34		
35	Burholmen RAÄ 126 före avtorvning	S
36	Burholmen RAÄ 126 före avtorvning	Ö
37		

1992

Sv/v 3 (1992), TX-400

Nr	Motiv	Riktning (från)
0	Raä 126 före undersökningen	ÖSÖ
1	D:o	Ö
2	D:o	NV
3	Raä 125:(5)	NV
4	D:o	N
5	D:o	V
6	Raä 124:(4)	NÖ
7	Raä 125	NV
8	D:o a)	
9	D:o b)	
10	D:o c)	
11	D:o d)	
12	D:o e)	
13	(Kyrkesviken)	
14		
15		
16		
17	Raä 126 översikt	SSÖ
18	D:o	D:o
19	Arbetsbild 233:8	
20	Raä 126 före avtorvning	S
21	D:o	Ö
22	Raä 233:8	N
23	D:o översikt	NNV
24	(Kyrkesviken)	
25		
26		
27		
28	Raä 126 efter avtorvning	S
29	D:o	D:o
30	D:o	Ö
31	(Kyrkesviken)	
32		
33		
34		
35		

1992

Dia 3 (1992), E-200 (26/8-1992)

Nr	Motiv	Riktning (från)
1		
2	Burholmen RAÄ 233:1, översikt	NNV
3		
4		
5		
6	Burholmen RAÄ 126 efter avtorvning	S
7		
8	Burholmen RAÄ 126 efter avtorvning	Ö
9		
10		
11		
12		
13		
14		
15		
16		
17		
18		
19	Burholmen RAÄ 126 DN3 (5 cm/andra stenlagret)	S
20	Burholmen RAÄ 126 DN3 (5 cm/andra stenlagret)	Ö
21		
22	Burholmen RAÄ 126 DN3 (5 cm/andra stenlagret)	SÖ
23	Burholmen RAÄ 126 fynd "in situ"	ÖSÖ
24		
25		
26		
27		
28		
29	Burholmen RAÄ 126, brandgropen, N delen	N
30	Burholmen RAÄ 126, brandgropen, N delen	N
31	Burholmen RAÄ 126 sektion X270	N
32		
33	Burholmen RAÄ 126 sektion X270	D:o
34	Burholmen RAÄ 126 sektion X269,60	S
35	Burholmen RAÄ 126 sektion X269,60	D:o
36	Burholmen RAÄ 126 sektion X269,60, översikt	SSÖ
37		

1992

Sv/v 4 (1992)

Nr	Motiv	Riktning (från)
0	(Kyrkesviken)	
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		
9		
10		
11		
12		
13	Raä 126 arbetsbild	Ö
14	D:o	S
15	D:o DN3 (5 cm/2. Stenlagret)	S
16	D:o	Ö
17	D:o	Ö
18	Raä 126 fynd "in situ"	ÖSÖ
19	D:o	S
20	Raä 126 arbetsbild	
21	D:o	
22	Raä 126 fynd "in situ"	S
23	D:o	D:o
24	(Kyrkesviken)	
25		
26		
27		
28		
29		
30		
31	Raä 126, brandgropen, N delen	N
32	D:o	D:o
33	Raä 126 sektion X270	N
34	D:o	D:o
35	D:o	D:o
36	Arbetsbild	
37		

1992

Dia 4 (1992), E-200 (10/9-1992)

Nr	Motiv	Riktning (från)
1	Burholmen RAÄ 126	Ö
2	Burholmen RAÄ 126, fynd "in situ"	N
3	A2 sektion	S
4	A1 sektion	N
5	A3 plan (DN2)	S
6	Sektion X269,60 (Ö)	S
7	Arbetsbild (igenläggning)	
8		
9		
10		
11		
12		
13		
14		
15		
16		
17		
18		
19		
20		
21		
22		
23		
24		
25		
26		
27		
28		
29		
30		
31		
32		
33		
34		
35		
36		
37		

1992

Sv/v 5 (1992), TX-400 (10/9-1992)

Nr	Motiv	Riktning (från)
0	Raä 126 sektion X269,60	S
1	D:o	D:o
2	D:o, översikt	SSÖ
3	Raä 126	Ö
4	Raä 126, fynd "in situ"	N
5	D:o	D:o
6	D:o	D:o
7	A2 sektion	S
8	A1 sektion	N
9	Sektion X269,60 (V)	S
10	D:o (Ö)	S
11	A3 plan (DN2)	S
12	Arbetsbild (igenläggning)	
13	D:o	
14	D:o	
15	(Kyrkesviken)	
16		
17		
18		
19		
20		
21		
22		
23		
24		
25		
26		
27		
28		
29		
30		
31		
32		
33		
34		
35		
36		

1992

Dia 5 (1992), E-200 (16/9-1992)

Nr	Motiv	Riktning (från)
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7	Burholmen RAÄ 126 efter återställning	SSÖ
8	Burholmen RAÄ 126 efter återställning	Ö
9		
10		
11		
12		
13		
14		
15		
16		
17		
18		
19		
20		
21		
22		
23		
24		
25		
26		
27		
28		
29		
30		
31		
32		
33		
34		
35		
36		
37		

1992

Sv/v 6 (1992), TX-400 (15/9-1992)

Nr	Motiv	Riktning (från)
0	(Kyrkesviken)	
1		
2		
3		
4		
5		
6	Raä 125:9 (125 i bakgrunden)	Ö
7	D:o	N
8	Raä 125:8 (125 i bakgrunden)	SÖ
9	Raä 233:10	NÖ
10	D:o	NNV
11	D:o (126 i bakgrunden)	SSÖ
12	Raä 126 efter återställning	Ö
13	D:o	SSÖ
14	Raä 233:(2-6)	V
15	D:o	NNV
16	D:o	S
17		
18		
19		
20		
21		
22		
23		
24		
25		
26		
27		
28		
29		
30		
31		
32		
33		
34		
35		
36		
37		